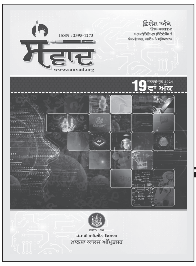

ਸੰਵਾਦ-19 (ਜਨਵਰੀ-ਜੂਨ 2024) ISSN : 2395-1273 **www.sanvad.org**

ਆਰਟੀ.ਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚ

ਡੀਪਫੇਕ, ਫ਼ਿਲਮਕਾਰੀ ਅਤੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਦਾ ਸਵਾਲ

ਜਗਦੀਪ ਸਿੰਘ
ਖੋਜਾਰਥੀ
ਜਨਸੰਚਾਰ ਵਿਭਾਗ
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ
ਯੂਨਿਵਰਿਸਟੀ
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
9818003625
deepjagdeepsingh@gmail.com

ਡਾ. ਦੀਪਿਕਾ
ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ
ਜਨਸੰਚਾਰ ਵਿਭਾਗ
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ
ਯੂਨਿਵਰਿਸਟੀ
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਨਵੰਬਰ 2023 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਫ਼ਿਲਮ ਅਦਾਕਾਰਾ ਰਸ਼ਮਿਕਾ ਮੰਦਨਾ ਦੀ ਡੀਪਫੇਕ ਨਾਲ ਬਣਾਈ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਵੀਡੀਉ ਵਾਇਰਲ ਹੋਈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਸਿਨੇਮਾ ਜਗਤ, ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਕ ਡਰ ਦੀ ਲਹਿਰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਸਤੀਆਂ ਨਾਲ ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਡੀਪਫੇਕ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਸਮੱਗਰੀ ਸਮਾਜ ਲਈ ਕਿੰਨਾ ਵੱਡਾ ਖ਼ਤਰਾ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਖ਼ੁਦ ਮੰਦਨਾ ਨੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਪੋਸਟ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਡਰ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕੋਈ ਅਤਿਕਥਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਤਕਨੀਕ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਸਤੀਆਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਡੀਪਫੇਕ ਦੀ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਘਟਨਾ ਵੀ ਫ਼ਿਲਮੀ ਸਿਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੀ। ਸੰਨ 2017 ਵਿਚ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਪਲੇਟਫ਼ਾਰਮ ਰੈਡਿਟ ਦੇ 'ਤੇ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਡੀਪਫੀਕ ਵੀਡੀਉ ਵਿਚ ਦੋ ਚਰਚਿਤ ਸਿਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤਕ ਆਰਟੀਫ਼ੀਸ਼ਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਡੀਪਫੇਕ ਦੇ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਵਿਚ ਅੰਤਹੀਣ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਰਸ਼ਮਿਕਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਦਾਕਾਰ ਆਲੀਆ ਭੱਟ ਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਰਾਣਾ ਅਯੂਬ ਦੇ ਡੀਪਫੇਕ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਵੀਡੀਉ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਖਤਰਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਸੰਬਰ ਵਿਚ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਸਖ਼ਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਪਲੇਟਫ਼ਾਰਮਾ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਖ਼ਤ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਤਕਨੀਕ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੇ ਫ਼ਾਇਦੇ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੋਵੇਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਡੀਪਫੇਕ ਦੇ ਵੀ ਕਈ ਫ਼ਾਇਦੇ ਹਨ। ਡੀਪਫੇਕ ਦੀ ਲਾਹੇਵੰਦ ਵਰਤੋਂ ਫ਼ਿਲਮਾਂ, ਵਿੱਦਿਅਕ ਮੀਡੀਆ ਅਤੇ ਡਿਜੀਟਲ ਸੰਚਾਰ, ਵੀਡੀਉ ਗੇਮਾਂ ਤੇ ਮਨਪ੍ਰਚਾਵੇ, ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ, ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਫੈਸ਼ਨ ਤੇ ਈ-ਕਮਰਸ ਵਰਗੇ ਮਾਧਿਅਮਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਲਾ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਲਈ ਇਹ ਗੱਲ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਇਕ ਕਲਾ ਮਿਊਜ਼ਿਅਮ ਨੇ ਡੀਪਫੇਕ ਤਕਨੀਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਮਰਹੂਮ ਸਲਵਾਡੋਰ ਡਾਲੀ ਦਾ ਅਕਸ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਮਿਊਜ਼ਿਅਮ ਦੇਖਣ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਡੀਪਫੇਕ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ ਵਰਤਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਹਾਲੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਕਾਦਮਿਕ ਖੋਜ ਉਪਲਭਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਖੋਜ-ਪੱਤਰ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਕੁਝ ਮੁੱਢਲੇ ਸੁਆਲਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨਾ ਹੈ-

1. ਡੀਪਫੇਕ ਕੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ?
2. ਸਿਨੇਮਾ ’ਤੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ’ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਵੇਗਾ?
3. ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਨਜਿੱਠਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਡੀਪਫੇਕ ਕੀ ਹੈ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ?

ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦਾਂ “ਡੀਪ ਲਰਨਿੰਗ” ਅਤੇ “ਫੇਕ” ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਤੋਂ ਡੀਪਫੇਕ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਡੀਪਫੇਕ ਉਹ ਅਤਿ-ਯਥਾਰਥਕ (ਹਾਈਪਰ-ਰਿਅਲਿਸਟਿਕ) ਵੀਡੀਉ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਡਿਜੀਟਲ ਢੰਗ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਕਰਕੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਕਾਰਜ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜਾਂ ਸ਼ਬਦ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਕਦੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂ ਬੋਲੇ ਹੀ ਨਾ ਹੋਣ। ਇਸ ਵਿਚ ਡੀਪ ਲਰਨਿੰਗ ਤੋਂ ਭਾਵ ਉਸ ਕੰਪਿਊਟਰ ਤਕਨੀਕ ਤੋਂ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਸਨੂਈ ਬੁੱਧੀ (ਆਰਟੀਫ਼ੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਜੈਲੀਜੈਂਸ) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਤੇ ਭਾਸ਼ਾ-ਲਹਿਜੇ ਦੀ ਹੂਬਹੂ ਨਕਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਜਿਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਹਾਵ-ਭਾਵ, ਬੋਲਣ ਦੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣੀ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਤੇ ਵੀਡੀਉ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਤੇ ਵੀਡੀਉ ਨੂੰ ਮਸ਼ੀਨ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਸ਼ੀਨੀ ਬੁੱਧੀ ਲਗਾਤਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਕੇ ਹੂਬਹੂ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਵਰਗੇ ਹਾਵ-ਭਾਵ, ਆਵਾਜ਼, ਲਹਿਜਾ ਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਸਿੱਖ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਡੀਪ ਲਰਨਿੰਗ ਨੂੰ ਆਰਟੀਫ਼ੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਕੰਪਿਊਟਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੰਪਿਊਟਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਹੁਤ ਸਫ਼ਾਈ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਜਾਂ ਵੀਡੀਉ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਥਾਵੇਂ ਡੀਪ ਲਰਨਿੰਗ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਚਿਹਰੇ ਨਾਲ ਬਦਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਇਕ ਟਿਕ-ਟੌਕ ਵੀਡੀਉ ਵਿਚ ਇਕ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਦੇ ਕਾਮੇ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਾਲੀਵੁੱਡ ਅਦਾਕਾਰ ਟੌਮ ਕਰੂਜ਼ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਨਾਲ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਡੀਪਫੇਕ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਦੇ ਟੌਮ ਕਰੂਜ਼ ਦੀ ਵੀਡੀਉ ਕਾਫ਼ੀ ਵਾਇਰਲ ਹੋਈ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਛੇੜਛਾੜ ਨੂੰ ਡੀਪਫੇਕ ਇਸ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਰਟੀਫ਼ੀਸ਼ੀਅਲ਼ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਇੰਨੀ ਬਾਰੀਕੀ ਨਾਲ ਨਕਲੀ ਵੀਡੀਉ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਤਕਨੀਕੀ ਮੁਹਾਰਤ ਦੇ ਆਮ ਵਿਅਕਤੀ ਇਸ ਦੇ ਨਕਲੀ ਜਾਂ ਅਸਲੀ ਹੋਣ ਦਾ ਫ਼ਰਕ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਾ ਸਕਦਾ।

ਡੀਪਫੇਕ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਡੀਪਫੇਕ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਮੀਡੀਆ, ਫ਼ਿਲਮ, ਸਿਆਸਤ ਤੇ ਉਦਯੋਗ ਹਨ। ਮੀਡੀਆ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸੂਚਨਾ ਤੰਤਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੀਡੀਆ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਫੇਕ ਨਿਊਜ਼ ਯਾਨੀ ਕਿ ਝੂਠੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਪਾਠ ਨਾਲੋਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਲੋਕ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ’ਤੇ ਭਾਰੂ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਡੀਪਫੇਕ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਸਲੀ ਤੇ ਨਕਲੀ ਹੋਣ ਦਾ ਫ਼ਰਕ ਪਤਾ ਲਾਉਣਾ ਹੋਰ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਈ ਡੀਪਫੇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਸਤੀਆਂ, ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਅਤੇ ਵਪਾਰਕ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਤੇ ਵੀਡੀਉਜ਼ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਆਰਟੀਫ਼ੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਡੀਪਫੇਕ ਸਿਸਟਮ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ’ਤੇ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਆਉ ਇਕ-ਇਕ ਕਰਕੇ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਾਂ-

ਡੀਪਫੇਕ ਤੇ ਸਿਨੇਮਾ

ਆਰਟੀਫ਼ੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਅਤੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਡੀਪਫੇਕ ਨੇ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਦੌਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਯਥਾਰਥ ਤੇ ਗਲਪ ਵਿਚਲੀ ਲਕੀਰ ਲਗਾਤਾਰ ਧੁੰਦਲੀ ਹੁੰਦੀ

ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਡੀਪਫੇਕ ਦੀ ਸਿਨੇਮਾ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰ ਵਰਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਡੀਪਫੇਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਦਾਬਹਾਰ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਸੰਨ 2021 ਵਿਚ ਆਈ ਹਾਲੀਵੁੱਡ ਫ਼ਿਲਮ 'ਸਟਾਰ ਵਾਰਜ਼ः ਦ ਬੈਡ ਬੈਚ' ਵਿਚ ਡੀਪਫੇਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਮਰਹੂਮ ਅਦਾਕਾਰਾਂ ਪੀਟਰ ਕਸ਼ਿੰਗ ਤੇ ਕੈਰੀ ਫ਼ੀਸ਼ਰ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਯਾਦਗਾਰੀ ਕਿਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਐਨੀਮੇਸ਼ਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1977 ਵਿਚ ਆਈ ਫ਼ਿਲਮ ਵਿਚ ਨਿਭਾਏ ਸਨ। ਡੀਪਫੇਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਫ਼ਿਲਮਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਕਨੀਕ ਰਾਹੀਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸ 'ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ੂਟਿੰਗ ਦੇ ਖ਼ਰਚ ਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਬੱਚਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਯੂ. ਕੇ. ਦੀ ਇਕ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਇਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਰੈਪਰ ਸਨੂਪ ਡੌਗ ਦੀ ਇਕ ਵਿਗਿਆਪਨ ਫ਼ਿਲਮ ਬਣਾਈ। ਉਸੇ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਇਕ ਸਹਾਇਕ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਇਹ ਇੰਨੀ ਪਸੰਦ ਆਈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਵੀ ਉਹੀ ਫ਼ਿਲਮ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਫ਼ਿਲਮ ਦੀ ਸ਼ੂਟਿੰਗ ਦੋਬਾਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸ਼ੂਟਿੰਗ ਦੀ ਫੁਟੇਜ ਵਿਚ ਹੀ ਡੀਪਫੇਕ ਤਕਨੀਕ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਦੇ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਬਦਲ ਕੇ ਸਨੂਪ ਡੌਗ ਤੋਂ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਬੁਲਵਾ ਦਿੱਤੇ ਜੋ ਦੂਜੀ ਕੰਪਨੀ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਨ। ਡੀਪਫੇਕ ਤਕਨੀਕ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਹੂਬਹੂ ਆਵਾਜ਼ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਆਰਟੀਫ਼ੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਫ਼ਿਲਮ ਦੇ ਸੰਵਾਦਾ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਹਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਡੀਪਫੇਕ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਫ਼ਿਲਮ ਵਿਚ ਅਦਾਕਾਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਬੋਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੀਪਫੇਕ ਨਾਲ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਨੂੰ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਸ਼ਹੂਰ ਫੁੱਟਬਾਲ ਖਿਡਾਰੀ ਡੇਵਿਡ ਬੈਕਹਮ ਦੀ ਮਲੇਰੀਆ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਲਈ ਬਣਾਈ ਗਈ ਜਨਹਿੱਤ ਫ਼ਿਲਮ ਨੂੰ ਡੀਪਫੇਕ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਉਸੇ ਦੇ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਨੌਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਨੌਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਬੈਕਹਮ ਨੂੰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਅਸੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਡੀਪਫੇਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਕਿਵੇਂ ਫਿਲਮ ਪ੍ਰੋਡੋਕਸ਼ਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਧਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਿਨੇਮਾ ਵੀ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਰਿਵਾਇਤੀ ਰੂਪ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਨਿਕਲ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇੰਨਟਨੈਟ ਦੀ ਸੌਖੀ ਤੇ ਸਸਤੀ ਪਹੁੰਚ ਕਰਕੇ ਨੈਟਫਲਿਕਸ, ਅਮੇਜ਼ਨ ਪ੍ਰਾਈਮ ਵੀਡੀਉ, ਹੌਟ ਸਟਾਰ ਵਰਗੇ ਓਵਰ ਦਾ ਟੌਪ (ਓਟੀਟੀ) ਮਾਧਿਅਮਾਂ ਦੀ ਆਮਦ ਨਾਲ ਸਿਨੇਮਾ ਦੇਖਣ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਸਮੂਹਿਕ ਤੋਂ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਦਰਸ਼ਕ ਇਕੱਲਤਾ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦੀਆਂ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਮਨੋਰੰਜਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜਤਾ ਵਾਲੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵੀ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਮੂਹਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੇਖਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਓਟੀਟੀ ਮਾਧਿਅਮਾਂ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਤੇ ਵੈੱਬ-ਸੀਰੀਜ਼ ਵਿਚ ਹਿੰਸਾ, ਨੰਗੇਜ਼, ਭੱਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ, ਨਸ਼ਾਖੋਰੀ ਤੇ ਔਰਤ ਦੇ ਵਸਤੂਕਰਨ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਕਾਰੀ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਨੇਮਾ ਜਾਂ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ 'ਤੇ ਦਿਖਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਮੱਗਰੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਡੀਪਫੇਕ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਅਦਾਕਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਫਿਲਮਾਂਕਣ ਲਈ ਸਹਿਜ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਨੈਤਿਕ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਫ਼ਿਲਮਾਉਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਡੀਪਫੇਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਫ਼ਿਲਮਾਉਣਾ ਹੋਰ ਵੀ ਆਸਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੀਪਫੇਕ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸਿਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ-ਜੁਲਦੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਉਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵੀ ਫ਼ਿਲਮਾਏ ਜਾਣਗੇ, ਜਿਹੜੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਉਹ ਅਦਾਕਾਰ ਕਦੇ ਵੀ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਣਗੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੀ ਅਣ-ਅਧਿਕਾਰਤ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਸੁਆਲ ਖੜ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰੀਆਂ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਬਾਰੀਕੀ ਨਾਲ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਤੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਦਾ ਸੁਆਲ

ਡੀਪਫੇਕ ਦੇ ਫ਼ਿਲਮਾਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਈ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜ 'ਤੇ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਫ਼ਿਲਮ ਇਕ ਤਾਕਤਵਰ ਮਾਧਿਅਮ ਹੈ, ਜੋ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਰੂਪਾਂਤਰਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਮਾਧਿਅਮ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਅਰਥ ਸਿਰਜਣ ਦੇ ਆਪਣੇ ਤਰੀਕੇ ਹਨ। ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਿਰਜੇ ਗਏ ਅਰਥ ਦਰਸ਼ਕਾਂ 'ਤੇ ਡੂੰਘਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਛੱਡਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਲਾ

ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਮੀਡੀਆ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦਾ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਸੋਚਣ, ਪਰ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਵੇਂ ਸੋਚਿਆ ਜਾਵੇ। ਮਨੋਰੰਜਕ ਮੀਡੀਆ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹਾਲੇ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਰਿਵਾਇਤੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮਾਨਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਤੀਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਸਭਿਆਚਾਰ, ਸਿੱਖਿਆ, ਮਨਪ੍ਰਚਾਵੇ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡੇ ਦਾ ਤਾਕਤਵਰ ਮਾਧਿਅਮ ਬਣ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਚਰਚਾ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਬਤੌਰ ਦਰਸ਼ਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਜਾਂ ਅਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਵਧਾ-ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਰੁਮਾਂਸਵਾਦੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਿੰਸਾ, ਨੰਗੇਜ਼, ਭੱਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਤੇ ਨਸ਼ਾਖੋਰੀ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ੀਲ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਧਾਰਨੀਕਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਾਰਨ ਉਹ ਆਮ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਤੀ ਅਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਸਬੰਧੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੋਜਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਦਿਆਂ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹਾਸ਼ੀਆਗਤ ਜਾਂ ਦਮਿਤ ਵਰਗ ਦੇ ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਦੁਜੈਲੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਕ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਪਾਤਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਰੂੜ੍ਹੀਵਾਦੀ ਸੋਚ ਹੋਰ ਪੀਡੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਦਾਸੀਨ, ਆਗਿਆਕਾਰ, ਦੂਜਿਆਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨੀ ਆਨੰਦ ਦੀ ਵਸਤੂ ਦੀਆਂ ਰੂੜ੍ਹੀਵਾਦੀ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਔਰਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੀਆਂ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਪਰਦੇ 'ਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਆਨੰਦ ਦੀ ਵਸਤੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਸਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਵੀ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੰਨ 2022 ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਨੇ ਇਕ ਅਪਰਾਧਕ ਵੈੱਬ ਸੀਰੀਜ਼ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਘਰੇਲੂ ਵਿਵਾਦ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਸਾਥਣ ਦੇ ਕਈ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਕੇ ਵੈਬ-ਸੀਰੀਜ਼ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਦਿਆਂ ਫਰਿੱਜ ਵਿਚ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਮਾਜ ਪਰਦੇ 'ਤੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਕਾਰੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਫ਼ਿਕਰਮੰਦ ਹੈ। ਲੰਮੀ ਜੱਦੋ-ਜਹਿਦ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਏ ਜਾ ਸਕੇ ਫ਼ਿਲਮੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਕਾਰੀ ਸਬੰਧੀ ਨਿਯਮਾਂ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਜਾਂ ਘਟਾਉਣ ਵਿਚ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਫ਼ਲਤਾ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ ਹੈ। ਆਰਟੀਫ਼ੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਤੇ ਡੀਪਫੇਕ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਇਸ ਸਾਰੇ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਬਣਾ ਦੇਣਗੇ। ਨਤੀਜਤਨ ਆਪਸੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਅਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ, ਸਮਾਜਕ ਅਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ, ਲਿੰਗ ਤੇ ਵਰਗ ਆਧਾਰਤ ਅਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਤੇ ਵਿਤਰਕੇ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਜੋ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਰਸ਼ਕਾਂ 'ਤੇ ਛੱਡਦੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਫ਼ਿਲਮ ਵਿਚਲੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਵਿਚਲੀ ਮਨੁੱਖੀ ਛੋਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਅਕਸਰ ਦਰਸ਼ਕ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਸਾਂਝ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਮਨੁੱਖੀ ਛੋਹ ਅਤੇ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕਤਾ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਆਰਟੀਫ਼ੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭਾਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਪੱਖ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਪੱਖ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਣ ਨਾਲ ਪਰਦੇ 'ਤੇ ਦਿਖਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਪਾਤਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜੋ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਘਟੇਗੀ। ਜਿਸ ਦਾ ਅਸਰ ਮਨੁੱਖੀ ਵਤੀਰੇ ਵਿਚ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲੇਗਾ। ਹਿੰਸਕ ਤੇ ਜਿਨਸੀ ਉਤੇਜਨਾ ਵਾਲੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ 'ਤੇ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਅਣਗਿਣਤ ਖੋਜਾਂ ਉਪਲਬਧ ਹਨ, ਹਾਂਲਾਕਿ ਇਹ ਹਾਲੇ ਖੋਜ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਡੀਪਫੇਕ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਿਸ ਪੱਧਰ ਤਕ ਅਸਰਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।

ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਈ ਹਿੰਦੀ ਫ਼ਿਲਮ 'ਐਨੀਮਲ' ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੋਰਡ ਆਫ਼ ਫ਼ਿਲਮ ਕਲਾਸੀਫ਼ਿਕੇਸ਼ਨ ਨੇ 18 ਦੀ ਰੇਟਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਫ਼ਿਲਮ ਕੇਵਲ ਬਾਲਗਾਂ ਲਈ ਹੈ। ਬੋਰਡ ਨੇ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਫ਼ਿਲਮ ਵਿਚ ਅਤਿ ਦੀ ਹਿੰਸਾ, ਜਿਨਸੀ ਤੇ ਘਰੇਲੂ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਰੇਟਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਡੀਪਫੇਕ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹਿੰਸਾ ਤੇ ਜਿਨਸੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਵਾਲੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਪੱਧਰ ਤਕ ਲੈ ਜਾਵੇਗੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਿਲਮਾਉਣਾ ਮਨੁੱਖੀ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ, ਡੀਪਫੇਕ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਆਸਾਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਡੀਪਫੇਕ ਤੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ

ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਮਨੋਰੰਜਨ, ਸੂਚਨਾ, ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਖ਼ਰੀਦਦਾਰੀ ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਫ਼ੈਸਲਿਆਂ ਤਕ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਵਿਸ਼ਾ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਵੇ ਹਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਵਚੇਤਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਚਾਹੇ ਅਦਾਕਾਰਾ ਰਸ਼ਮਿਕਾ ਮੰਦਨਾ ਦਾ ਡੀਪਫੇਕ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਰਾਣਾ ਅਯੂਬ ਦਾ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਰਾਹੀਂ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਰਤੋਂਕਾਰਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਇਹੀ ਨਹੀਂ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਭੇਜ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਸਾਰ ਵੱਡੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਡੀਪਫੇਕ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਵਾਇਰਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਦਾ ਖ਼ਾਸਾ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ 'ਤੇ ਅਪਲੋਡ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਮੱਗਰੀ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਫ਼ੈਲਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿਚ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਬਹੁਤਾਂਤ ਹੈ। ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਸਮੱਗਰੀ ਪੋਰਨ ਸਾਈਟਾਂ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਤਕ ਫੈਲ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਦੀ ਮਨਸ਼ਾ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਜਾਣਕਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਕੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਡੀਪਫੇਕ ਨੂੰ ਬਦਲਾਖੋਰੀ ਵਾਲਾ ਪੋਰਨ (ਰਿਵੇਂਜ ਪੋਰਨ) ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬਦਲਾਖੋਰੀ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਕਿਸੇ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਵੀਡੀਉ ਵਿਚ ਵਰਤ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਵੀਡੀਉ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਈਟਾਂ 'ਤੇ ਪਾਉਣਾ ਰਿਵੇਂਜ ਪੋਰਨ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਡੀਪਟਰੇਸ ਨਾਮਕ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇਕ ਖੋਜ ਮੁਤਾਬਿਕ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਾਇਰਲ ਹੋਏ ਡੀਪਫੇਕ ਵਿਚੋਂ 96 ਫ਼ੀਸਦੀ ਪੋਰਨੋਗ੍ਰਾਫ਼ੀ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 99% ਡੀਪਫੇਕ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਡੀਪਫੇਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਿੰਗ-ਆਧਾਰਿਤ ਹਿੰਸਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਫੋਟੋਸ਼ਾਪ ਵਰਗੇ ਸੰਦਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਡੀਪਫੇਕ ਤਕਨੀਕ ਕਈ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤਕ ਔਰਤਾਂ ਇਸਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣੀਆਂ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਘਿਰਨਾ, ਲਿੰਗ ਅਧਾਰਿਤ ਵਿਤਕਰੇ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਤਸ਼ੱਦਦ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਆਰਟੀਫ਼ੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਚਰਚਿਤ ਚਿਹਰਿਆਂ ਦੇ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਵੀਡੀਉਜ਼ ਦੀ ਵਪਾਰਕ ਵਰਤੋਂ ਤੇ ਬਦਲਾਖੋਰੀ ਵਾਲੀ ਪੋਰਨੋਗ੍ਰਾਫ਼ੀ ਦੋਵੇਂ ਕਿਸਮਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਹੁਣ ਆਡੀਉ-ਵੀਡੀਉ ਤੇ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨਾਲ ਛੇੜਛਾੜ ਕਰਕੇ ਅਰਧ-ਹੁਨਰਮੰਦ ਜਾਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੁਨਰ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਵੀ ਬਹੁਤ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਡੀਪਫੇਕ ਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਫਰੀਡਮ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਤੇ ਵਕੀਲ ਅਪਾਰ ਗੁਪਤਾ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, "ਅਕਸਰ ਕੁਝ ਵਿਅਕਤੀ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਸਵੀਕਾਰ ਨਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਡੀਪਫੇਕ ਤਕਨੀਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਭਾਵਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲੱਗਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਮਾਜਕ ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮਾਨਸਿਕ ਤਕਲੀਫ਼ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।"

ਡੀਪਫੇਕ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰੀਏ?

ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਡੀਪਫੇਕ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਚਾਰ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤਰੀਕੇ ਦੱਸਦੀਆਂ ਹਨ-

1. ਨਿਯਮ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ
2. ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਨੀਤੀਆਂ ਤੇ ਸਵੈ-ਇੱਛਤ ਕਾਰਵਾਈ
3. ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਸਿਖਲਾਈ
4. ਡੀਪਫੇਕ ਰੋਥੀ ਤਕਨੀਕ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਡੀਪਫੇਕ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨਾ, ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਕਰਨਾ ਤੇ ਡੀਪਫੇਕ ਰੋਕਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

ਨਿਯਮ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ: ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਡੀਪਫੇਕ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਿਯਮ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਆਈਟੀ ਐਕਟ 2000 ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਧਾਰਾਵਾਂ ਡੀਪਫੇਕ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਨਿੱਜਤਾ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਤੇ ਮੰਦੀ-ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਸੰਚਾਰ ਤੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਉਪਕਰਣਾਂ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਾਨੂੰਨ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੁਝ ਧਾਰਾਵਾਂ ਵਿਚ ਅਸ਼ਲੀਲ, ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਤੇ ਜਿਨਸੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਸਬੰਧੀ ਧਾਰਾਵਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵੀ ਹਨ। ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਨਲ ਕੋਡ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਨੂੰ ਠੇਸ ਪਹੁੰਚਾਉਣ (ਧਾਰਾ 509), ਅਪਰਾਧਕ ਮਾਨਹਾਨੀ (ਧਾਰਾ 499) ਆਦਿ

ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਰਸ਼ਮਿਕਾ ਮੰਦਨਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਧਾਰਾ 465 (ਜਾਲੀ ਦਰਸਤਾਵੇਜ਼ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ) ਅਤੇ ਧਾਰਾ 469 (ਮਾਨਹਾਨੀ ਦੇ ਮਕਸਦਨਾਲ ਜਾਲੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ) ਲਗਾਈਆਂ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਦੀ ਆਗਿਆ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਕਾਪੀਰਾਈਟ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਵਿਚ ਜੁਰਮ ਹੈ।

ਅਦਾਕਾਰਾ ਦੀ ਵੀਡੀਓ ਵਾਇਰਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਕੰਪਨੀਆਂ, AI ’ਤੇ ਸਬੰਧਤ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧੀਆਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰਕੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਡੀਪਫੇਕ ਸਬੰਧੀ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਖਰੜਾ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਜਨਤਕ ਰਾਇ ਲੈਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ। ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੇ ਡੀਪਫੇਕ ’ਤੇ ਵਾਟਰਮਾਰਕ ਤੇ ਲੇਬਲ ਲਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ’ਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਜਤਾਈ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਡੀਪਫੇਕ ਨੂੰ ਆਈਟੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦਿੱਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕਿੰਨੀ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਲੋਕ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵੀਡੀਉਜ਼ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਫੈਲਾਉਣ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸਵੈ-ਇੱਛਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਪਵੇਗੀ।

ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਨੀਤੀਆਂ ਤੇ ਸਵੈ-ਇੱਛਤ ਕਾਰਵਾਈ: ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੱਧਰ ’ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਅਪਣਾਉਣੀਆਂ ਪੈਣਗੀਆਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮੰਚਾਂ ’ਤੇ ਡੀਪਫੇਕ ਫੈਲਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਸਕਣ। ਫ਼ਿਲਹਾਲ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਆਜ਼ਾਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਵੀ ਹੈ ਪਰ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਵਾਇਰਲ ਸਮੱਗਰੀ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਫ਼ਾਇਦੇ ਕਰ ਕੇ ਅਜਿਹੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਹਟਾਉਂਦੇ ਨਹੀਂ। ਕਈ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਪਲੇਟਫਾਰਮਾਂ ਨੇ ਸਖ਼ਤ ਨੀਤੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇੰਨੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜਿੰਨੀ ਪਾਰਦਰਸ਼ਨੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਹਾਲੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਅਜਿਹੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੀਚ ਘਟਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਵਰਤੋਂਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇ। ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਪਲੇਟਫਾਰਮਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਕਨੀਕ ਅਪਣਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ, ਅਜਿਹੀ ਸਮੱਗਰੀ ਫੈਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਰਤੋਂਕਾਰਾਂ ਦੇ ਖ਼ਾਤਿਆਂ ’ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਉਣ ਵਰਗੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਸਿਖਲਾਈ: ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਡੀਪਫੇਕ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਤੇ ਨਿਯਮ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਤੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਕੰਪਨੀਆਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪੱਧਰ ’ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਪੱਧਰ ’ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਸਿਰਫ਼ ਇੰਨੇ ਨਾਲ ਇਸ ਗੰਭੀਰ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਫੈਲਾਉਣ ਵਿਚ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਪ੍ਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰਨਾ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣਾ ਦੋਵੇਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਜੋ ਵੀਡੀਉ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਘਟਨਾ ਦੀ ਸਹੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਕੇਤਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨਾ ਪਵੇਗਾ ਜਿਹੜੇ ਡੀਪਫੇਕ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਡੀਪਫੇਕ ਰੋਧੀ ਤਕਨੀਕ: ਡੀਪਫੇਕ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਖੋਜਕਾਰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਐਲਗੋਰਿਦਮ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜੋ ਡੀਪਫੇਕ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਫਰੇਮ ਪੱਧਰ ’ਤੇ ਘੋਖ ਕੇ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵੀਡੀਉ ਵਿਚ ਦਿਖਾਏ ਗਏ ਚਿਹਰੇ ਅਸਲੀ ਹਨ ਜਾਂ ਡੀਪਫੇਕ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। AI ਕੰਪਨੀਆਂ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਤਕਨੀਕ ਵੀ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਡੀਪਫੇਕ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਾ ਵਾਟਰਮਾਰਕ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਹ ਉਸੇ ਤਰਜ਼ ’ਤੇ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਵੱਟਸ-ਐਪ ’ਤੇ ਫਾਰਵਰਡ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸੁਨੇਹਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ‘ਫਾਰਵਰਡ’ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਟੈਗ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਵਿਚਾਰਨਯੋਗ ਨੁਕਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਡੀਪਫੇਕ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਕੋਈ ਇਕ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਨਿਯਮਾਂ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ, ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਹੱਲ ਦਾ ਸੰਤੁਲਿਤ ਸੁਮੇਲ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਖੋਜ-ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਘੋਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਆਰਟੀਫ਼ੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਕੇ ਚਿਹਰਿਆਂ, ਆਵਾਜ਼ ਤੇ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ ਜੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਡੀਪਫੇਕ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਡੀਪਫੇਕ ਹੁਣ ਸਿਰਫ਼ ਫ਼ਿਲਮੀ ਪਰਦੇ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਤਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਹ ਹਕੀਕੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਮੁੱਢਲੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਇਹ ਚਰਚਿਤ ਚਿਹਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਮੋਬਾਈਲ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਮ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣ ਨਾਲ ਇਸ ਦੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਵੱਡੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਡੀਪਫੇਕ ਤਕਨੀਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਕਾਰੀ ਮਾਧਿਅਮਾਂ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਧਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਦੀ ਲਾਹੇਵੰਦ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਵੀ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਡੀਪਫੇਕ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਸਿਨੇਮਾ ਵਰਗੇ ਦ੍ਰਿਸ਼-ਮਾਧਿਅਮ ਤੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ’ਤੇ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਸਤਾਰ ਸਹਿਤ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦ੍ਰਿਸ਼-ਮਾਧਿਅਮ ਵਿਚ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕਿਵੇਂ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਧਿਅਮਾਂ ਵਿਚ ਡੀਪਫੇਕ ਦੇ ਦਖ਼ਲ ਨਾਲ ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਫ਼ੈਸਲਾਕੁੰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਅ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਤੱਥਾਂ ਤੇ ਖੋਜਾਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਦ੍ਰਿਸ਼-ਮਾਧਿਅਮਾਂ ਵਿਚ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਵਿਚ ਹਾਸ਼ੀਆਗ੍ਰਸਤ ਪਾਤਰ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਡੀਪਫੇਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਦ੍ਰਿਸ਼-ਮਾਧਿਅਮਾਂ ਵਿਚ ਹਿੰਸਾ ਤੇ ਜਿਨਸੀ-ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਵਰਗੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਣ ਦੇ ਖ਼ਦਸ਼ੇ ਨੂੰ ਨਿਰਮੂਲ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਡੀਪਫੇਕ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਵਰਤੋਂ, AI ਤੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੀ ਸਮਾਜਕ-ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ, ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ, ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕਾਂ ਸੰਦਾਂ ਦੀ ਮਹਤੱਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ।

ਅੰਤ ਵਿਚ, ਇਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਡੀਪਫੇਕ ਵਰਗਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੁਣ ਹਕੀਕਤ ਦਾ ਜਾਮਾ ਪਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਪਰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਮੂਹਿਕ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸਦੇ ਉਸਾਰੂ ਫ਼ਾਇਦਿਆਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਹਵਾਲੇ

1. Westerlund, M. (B@AI). The emergence of Deepfake technology: A review. Technology Innovation Management Review, I(AA), DC. **https://doi.org/A@.BBBAE/timreview/ABHB**
2. New regulations to tackle deepfakes soon: IT minister Vaishnaw. (B@BC, November BC). The Indian Express. Retrieved January B, B@BD, from **https://indianexpress.com/article/india/new-regulation-deepfakes-soon-vaishnaw-social-media-platforms-I@CI@IC/**
3. Digiday. (B@BC, March AE). 'A perfect storm': The Wall Street journal has BA people detecting 'deepfakes'. Retrieved January B, B@BD, from **https://digiday.com/media/the-wall-street-journal-has-BA-people-detecting-deepfakes/**
4. Westerlund, M. (B@AI). The emergence of Deepfake technology: A review. Technology Innovation Management Review, I(AA), DC. **https://doi.org/A@.BBBAE/timreview/ABHB**
5. Lalla, V., Mitrani, A., & Harned, Z. (B@BB, June). Artificial intelligence: Deepfakes in the entertainment industry. WIPO - World Intellectual Property Organization. Retrieved January B, B@BD, from **https://www.wipo.int/wipo_magazine/en/B@BB/@B/article_@@@C.html**

6. Westerlund, M. (B@AI). The emergence of Deepfake technology: A review. Technology Innovation Management Review, I(AA), DC. **https://doi.org/A@.BBBAE/timreview/ABHB**
7. Bhargav, S. (B@BC, November BA). Deepfake in entertainment: Impact on film and television. Analytics Insight. Retrieved January B, B@BD, from **https://www.analyticsinsight.net/deepfake-in-entertainment-impact-on-film-and-television**
8. Coleman, K. (B@BC, December BI). How Deepfakes are impacting culture, privacy, and reputation. Status Labs | Global Leader in Online Reputation Management. Retrieved January B, B@BD, from **https://statuslabs.com/blog/what-is-a-deepfake**
9. Warner, K. (B@BB, June BD). How deepfakes are blurring the lines in art and film. The National. Retrieved January B, B@BD, from **https://www.thenationalnews.com/weekend/B@BB/@F/BD/how-deepfakes-are-blurring-the-lines-in-art-and-film/**
10. ibid
11. Bhargav, S. (B@BC, November BA). Deepfake in entertainment: Impact on film and television. Analytics Insight. Retrieved January B, B@BD, from **https://www.analyticsinsight.net/deepfake-in-entertainment-impact-on-film-and-television**
12. Turner, G. (AIIC). **Film as Social Practice. London: Routledge.**
13. Iyengar, S., & Kinder, D. R. (B@A@). **News that Matters: Television and American Opinion.** Chicago: University of Chicago Press.
14. Lakhendra, B. (B@AD). A Study on the Influence of Mass Media on the Culture and Tradition of Singpho Tribe in Tinsukia district of Assam, India. **Journal of Business Management and Social Sciences Research, C(D), FE-GE.**
15. Shah, V. (B@AA, June AI). The Role of Film in Society. Retrieved April H, B@BA, from **https://thoughteconomics.com/the-role-of-film-in-society/**
16. Khandavalli, A. (B@AI). Emancipation of Women from Male Gaze: Changes in Representation of Women in Films. Research Journal of English, D(A), AID-AID. **https://doi.org/A@.CFIIC/rjoe**
17. Fellenius, M. (B@BC, August BD). And how about the threats of AI in film production? LinkedIn. Retrieved January B, B@BD, from **https://www.linkedin.com/pulse/how-threats-ai-film-production-mikael-fellenius**
18. Ranbir Kapoor's animal has 'several scenes of domestic abuse in which men strike, humiliate, coerce and manipulate women': British censors. (B@BC, November BF). The Indian Express. Retrieved January B, B@BD, from **https://indianexpress.com/article/entertainment/bollywood/ranbir-kapoors-animal-has-several-scenes-of-domestic-abuse-in-which-men-strike-humiliate-coerce-and-manipulate-women-british-censors-I@DCB@F/**
19. Majumder, B. G. (B@BC, November C@). Tech talk | Not just Rashmika & Alia,

all women are potential Deepfake victims. What are AI leaders doing? NewsAH. Retrieved January B, B@BD, from **https://www.newsAH.com/tech/tech-talk-not-just-rashmika-alia-all-women-are-potential-deepfake-victims-what-are-ai-leaders-doing-HFHBBGF.html**

20. Bhaumik, A. (B@BC, December D). Regulating deepfakes and generative AI in India | Explained. The Hindu. Retrieved January B, B@BD, from **https://www.thehindu.com/news/national/regulating-deepfakes-generative-ai-in-india-explained/articleFGEIAFD@.ece**
21. Westerlund, M. (B@AI). The emergence of Deepfake technology: A review. Technology Innovation Management Review, I(AA), DD. **https://doi.org/A@.BBBAE/timreview/ABHB**
22. Bhaumik, A. (B@BC, December D). Regulating deepfakes and generative AI in India | Explained. The Hindu. Retrieved January B, B@BD, from **https://www.thehindu.com/news/national/regulating-deepfakes-generative-ai-in-india-explained/articleFGEIAFD@.ece**

◈